

3. Osterczuk M. Charakterystyka metody i rodzaje kejsyw // Material na seminarium Metoda kejsyw w nauczaniu zarzadzania i biznesu. – Warszawa.: SGH, 17-18.11.1995.
4. Чижевська Л. Будьте обережні: працюємо з кейсом / Ситуаційна методика навчання: український досвід. Збірник статей / Упор.О.Сидоренко, В.Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – С.79-86.
5. Михайлова Е.А. Кейс и кейс-метод // Е. А. Михайлова. – М.: Центр маркетингових исследований и менеджмента. – 1999.

Чепорова Г.Є.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ДИАГНОСТИКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ СИТУАЦИОННОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН БУДУЩИМ ЭКОНОМИСТАМ

В статье рассмотрена технология применения ситуационной методики обучения в преподавании специальных дисциплин и подтверждена ее эффективность в формировании профессиональной компетентности студентов-экономистов практическими результатами педагогического эксперимента.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, ситуационная методика обучения, специальные дисциплины, педагогический эксперимент.

Cheporova G.E.

EXPERIENTAL DIAGNOSTIC OF EFFICIENCY FOR THE CASE-STUDY METHOD IN TEACHING OF SPECIAL COURSES FOR FUTURE ECONOMISTS

The article describes the technology of case-study method in the teaching of special subjects and confirmed its effectiveness in shaping of professional competence of students-economists concerning with the practical results of the experiments.

Key words: professional competence, the case-study method, special disciplines, pedagogical experiment.

УДК 378.14:352/354

Шахматова Т.В.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДІЛОВИХ ЯКОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДЕРЖАВНОГО І ПРИВАТНОГО СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті систематизуються ділові якості фахівців економічного профілю державного та приватного секторів економіки.

Ключові слова: ділові якості, економісти, державний і приватний сектори економіки.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю покращення професійної підготовки майбутніх економістів до роботи у державному та приватному секторах економіки.

Отже, стає очевидною необхідність систематизації ділових якостей, яка б відбивала специфіку професійної діяльності майбутнього фахівця економічного профілю і сприяла б успішному виконанню його професійної діяльності.

У системі вищої освіти нашої держави готують фахівців економічного профілю для роботи у державному та недержавному (приватному) секторах економіки, для кожного з яких притаманні особливі ділові якості. Для виявлення спільних та відмінних рис у ділових якостях фахівців вважаємо за необхідне розглянути теоретичні засади дослідження ділових якостей майбутніх фахівців економічного профілю для кожного сектора окремо.

Метою дослідження є обґрунтування важливості систематизації ділових якостей фахівців економічного профілю у професійній діяльності для роботи у державному і приватному секторах економіки.

Основні результати дослідження. Проблема визначення ділових якостей державних службовців економічного профілю є предметом досліджень багатьох учених. Аналізуючи роботи, в яких досліджується проблема професійної підготовки державних службовців економічного профілю, не можна не помітити ті дослідження, автори яких підкреслюють важливість формування моральних якостей фахівців цього напрямку підготовки.

Ученими (С.С'єдін, І.Колобова, О.Деркач) розроблено професіограму державного службовця економічного профілю і виокремлено такі ділові якості, як: працьовитість, дисциплінованість, дбайливість, самовладання, моральна відповідальність, чесність, схильність до спілкування з людьми, потяг до справедливості. Узагальнення результатів дослідження дало можливість виділити ієрархію професійно важливих ділових якостей. На першому місці в ній знаходяться такі якості, як принциповість, усвідомлення громадського обов'язку, моральна чистота.

Подібні ділові якості зазначають й інші автори: Л.Крупнов акцентує увагу на професійному обов'язку та безкомпромисності; С.Терещенко і В.Науменко поряд з сумлінністю, працьовитістю, виокремлюють шляхетність; В.Чорний наголошує на необхідності формування такої ділової якості, як національна гордість.

Психологічні особливості державних службовців економічного профілю досліджував В.Немирич. Ним виявлено професійно значущі здібності цих фахівців. На його думку, під час професійної підготовки державних службовців економічного профілю слід приділяти увагу формуванню комунікативних навичок; здатності приймати правильне рішення при відсутності потрібної інформації в умовах обмеженого часу; розвитку стійкої уваги в умовах дії сторонніх подразників та втоми; швидкості й оперативності дій; умінню зосереджувати увагу на виконанні декількох дій одноразово; здатності виділяти в певному об'єкті, що досліджується, суттєві ознаки. Дослідник підкреслював важливість таких ділових якостей, як "висока дисциплінованість, відповідальність, ретельність, працьовитість, акуратність, об'єктивність, уважність, витримка, урівноваженість, підтягнутість, коректність звернення".

Науково важливим є дослідження О. Софронової [11]. Нею виокремлено блоки професійних умінь, що сприяють ефективному розвитку ділових якостей особистості державного службовця економічного профілю. Розглянемо їх більш докладно.

Перший блок має назву "Блок соціально прийнятної поведінки, пов'язаної з вольовими характеристиками", до якого дослідниця віднесла вміння бути ввічливим, тримати себе в руках, культурне звернення до клієнтів, тактовність, витримку, урівноваженість.

Другий блок вона пов'язує з моральними якостями людини, виокремлюючи її ціннісні орієнтації, внутрішні установки та уявлення про моральність особистості. До цього блоку належать такі ділові якості, як пунктуальність, принциповість, непідкупність, чесність, порядність.

Третій блок якостей дослідниця пов'язує з інтелектом фахівців економічного профілю. Цей блок відбиває уявлення про інтелектуальні здібності особистості даних фахівців, таких як інтелект, аналітичні здібності, оперативна реакція на зміну ситуації, винахідливість.

До четвертого блоку якостей належать ділові якості, пов'язані з увагою особистості, такі як уважність, вміння зосереджувати увагу на одному об'єкті та спостерігати за декількома об'єктами відразу [11: 107-108].

До п'ятого блоку дослідниця віднесла такі ділові якості, що висвітлюють ставлення фахівця до праці, а саме: сумлінність, працьовитість, безвідмовність, відданість своїй справі, любов до своєї професії.

До останнього шостого блоку автором віднесено ділові якості, пов'язані з комунікативними вміннями особистості фахівця. Це – уміння спілкуватися з людьми, доброзичливість у спілкуванні, комунікабельність, неупередженість. На думку дослідниці, роботу державного службовця економічного профілю може зробити непрофесійною

“відсутність позитивної установки на дану трудову діяльність, відсутність ініціативи, невміння спілкуватися” [11: 116].

Вимоги до фахівця-службовця Н.Крилова об’єднує в такі блоки якостей: “політична зрілість” (патріотизм, інтернаціоналізм, громадянськість, терпиме ставлення до критики); “високий професіоналізм, ділові та творчі якості” (терпимість до незвичного, нетерпимість до байдужості); “духовна культура, моральність” (тверді моральні переконання, демократизм у спілкуванні, відкритість, доброзичливість, уміння працювати з людьми, чуйність, увага і довіра до людей, порядність, потреба жити інтересами людей, висока культура дискусії, почуття людської гідності) [6: 27].

На думку Н.Липовської та О.Панченко, проблема професійної підготовки державних службовців економічного профілю тісно пов’язана з формуванням таких ділових якостей, як: відповідальність, дисципліна, професійна майстерність та виховання таких рис особистості, як: цілеспрямованість, організованість, рішучість, енергійність, суворість.

Л.Воронько вважає, що професійні й моральні якості можна об’єднати у дві групи. До першої групи, що стосується самоорганізації управлінця та його самовдосконалення, можна віднести такі якості, як воля, принциповість, здатність протистояти кон’юнктурі й особистій користі, почуття власної гідності, відповідальність, чесність, обов’язковість щодо дотримання етичних норм, моральна стійкість, інноваційне мислення та ініціативність, дисциплінованість, надійність, працездатність, рішучість, уміння спрямовувати енергію на досягнення успіху, креативність – здібність керівника творчо вирішувати завдання та здатність до захоплення творчості своїх підлеглих, та інші.

Друга група якостей характеризує комунікативні здібності державних службовців: толерантність, повага і довіра до людей, стресостійкість, адаптованість, зразкова поведінка в будь-яких ситуаціях, комунікабельність, доброзичливість у відносинах з людьми, вміння переконувати, емпатія – намагання зрозуміти іншого, збагнути його емоційний стан і відчутти ситуацію, щирість, товариськість, небайдужість, ентузіазм, почуття гумору, емоційна врівноваженість [3: 308].

А.Кузнєцова якості особистості систематизує таким чином: “якості, що відбивають ставлення людини до інших і до самого себе (колективізм, особиста гідність, скромність і вимогливість, доброзичливість і справедливість, людяність і самокритичність, щирість, вірність, великодушність та ін.); якості, що характеризують ставлення людини до суспільства (патріотизм, відданість ідеалам демократії і гуманізму, національна гордість, громадянська мужність, принциповість та ін.); якості, пов’язані зі ставленням людини до своєї професії (почуття професійної гордості, працьовитість, ініціативність, ретельність, дисциплінованість, прагнення підвищувати професійні знання, навички та ін.)” [7: 54].

Значний внесок у систематизації певних якостей майбутніх фахівців державної служби зроблено Н.Криловою, Є.Грабаренко, А.Кузнєцовой, Г.Дубовим, А.Опальовим, Л.Воронько.

Так, Г.Дубов і А.Опальов об’єднують якості особистості в чотири групи: “морально-політичні (патріотизм, справжній інтернаціоналізм); морально-трудова (почуття обов’язку, відповідальності за доручену справу); власне моральні (чесність, правдивість, скромність у суспільному й особистому житті, почуття власної гідності, уміння поводитися) і морально-бойові (сміливість, мужність, витримка, дисциплінованість, самовладання, готовність до самопожертви)”.

Спробу класифікувати особистісні якості студентів знаходимо в дослідженнях Є.Грабаренко. На думку автора, якість особистості є елементом цінності особистості. На підставі цього автор вводить поняття “зріла, високоморальна особистість” [4: 46].

Розглядаючи проблему формування ділових якостей майбутніх фахівців економічного профілю для недержавного (приватного) сектора економіки, слід акцентувати увагу на дослідженнях, в яких розглядається найбільш професійно значуща ділова якість.

Так, М.Сметанський і В.Галузяк вважають, що нею має бути професійна відповідальність; Т.Гаєва, Н.Севостьянова, В.Радул, Н.Кушнір – моральна; П.Євдокімов, Л.Овсянкіна – громадянська.

Т.Гаєва до моральної відповідальності відносить сукупність потреб і здібностей людини поводитися відповідно до об'єктивної необхідності стосовно найближчого оточення, рідної країни, природи, праці, підтримуючи прогресивні світові явища на основі відображення свого об'єктивно відповідального положення в мегасистемі.

М.Сметанський, В.Галузяк категорію “відповідальність” розуміють як стрижень професійних і громадянських якостей. В.Радул і Н. Кушнір вважають моральну відповідальність найвищим рівнем відповідальності, яка є ознакою зрілості та пов'язана з такими категоріями, як чесність, працелюбність, сумлінність, ініціативність, дисциплінованість, творча активність, здатність до дії. Відповідальність як одна з найважливіших ділових якостей майбутніх фахівців економічного профілю проявляється у здатності особистості усвідомити власні дії та необхідність особистого внеску в життя суспільства і відповідальність за них; узгоджувати свої наміри, можливості й індивідуальні якості з вимогами конкретної діяльності й сфери взаємодії із соціальним середовищем.

Н. Севостьянова визначає моральну відповідальність як “генералізовану якість особистості, яка формується всім складом її внутрішнього світу й виражається в причетності до суспільних цілей і завдань, у самоспрямованості морально звільненої діяльності щодо їх здійснення на основі усвідомлення й засвоєння суспільних вимог, передбачення результатів вчинку, вибору способу діяльності, його реалізації та самооцінки” [10: 177].

На думку П.Євдокімова, категорія “відповідальність” пов'язана з громадянським обов'язком, дисципліною, патріотизмом, свободою, сумлінністю, ініціативністю особистості. Формування відповідальності особистості О.Тищенко пов'язує з процесом виховання громадянства і моральності, бо вважає, що громадянство є відповідальністю, обов'язком та вищим ступенем у духовному житті людини.

Г.Вітольник розглядає професійну честь як інтегративну якість особистості. Вона вважає, що професійна честь є особистісною і професійною гідністю, добрим ім'ям, здобутим бездоганним виконанням громадянського й службового обов'язку. На її думку, складниками професійної честі є: “глибоке усвідомлення й відповідальне ставлення до свого обов'язку; вольова готовність гідно виконувати свій службовий обов'язок у будь-яких умовах, у будь-який час; визнання суспільством, колективом реальних заслуг співробітника” [2: 37].

Група вчених (І.Бех, В.Григораш, В.Демиденко, Т.Радовська, Д.Шимановська) інтегральним показником особистісних ділових якостей вважають сумлінність.

Так, І.Бех підкреслює, що основою сумління є “самоконтроль, рівень якого можна визначити за вираженістю таких типів поведінки, як планування, організованість, наполегливість, стійкість проти відволікань, здатність відстрочити одержання нагороди, невпевненість при зіткненні з новою ситуацією” [1: 37]. Він вважає, що “щедрість, милосердя, доброта, терпимість, любов до людей, чесність, правдивість – загальнолюдські моральні якості, що становлять совість” [1: 38].

Ми згодні з думкою Л.Овсянкіної про те, що “тільки там, де ми несемо відповідальність за свої дії, де наша жертва вільна та добровільна, рішення, що приймаються нами, можуть вважатися моральними” [8: 34]. Отже, відповідальність, чесність, правдивість і сумлінність – найважливіші ділові якості майбутніх фахівців економічного профілю, оскільки їх майбутня професійна діяльність повинна буде тісно пов'язана з цими категоріями.

До найважливіших ділових якостей майбутніх фахівців економічного профілю вчені відносять толерантність, гуманність, а також наявність у людини совісті. Розглянемо підходи вчених до названих категорій.

Так, Д.Зинов'єв визначає толерантність як “провідну моральну якість особистості, що характеризує терпиме ставлення до інших людей, незалежно від їх етнічної, національної або

культурної належності, терпиме ставлення до іншого роду поглядів, характерів, звичок” [5: 51]. На його думку, толерантність є ознакою впевненості в собі та усвідомлення надійності власних позицій. Як якість особистості вона характеризує розуміння й терпиме ставлення до інтересів і поглядів інших людей, ділових партнерів без застосування тиску; повагу, симпатію, доброту, а також вміння спілкуватися, розуміти іншого, стриманість, силу волі, витривалість та ін.

О.Кисельова пов’язує толерантність із формуванням певних ділових якостей особистості, таких як делікатність, чемність, галантність, коректність, ввічливість, тактовність.

На думку В. Демиденка, совість містить у собі знання (со-вість, вість – знання). Він вважає, що ці знання можна назвати ідеями, нормами, принципами, які особистість здатна самостійно обґрунтовувати та оцінювати. Значну роль він відводить самосвідомості, самооцінці. Вчений вважає, що особистість здатна передбачити свої вчинки, наслідки цих вчинків, що є приводом до саморегуляції. Совість, як могутня спонука моральності, визнання відповідальності не тільки за минуле й сьогоднішнє, а й за майбутнє є важливою частиною такої саморегуляції.

Важливими для нашого дослідження є висновки А.Сущенка про гуманність як інтегративну якість, якою має володіти будь-яка людина. Дослідник виокремлює такі складові гуманності: доброта, турботливість, доброзичливість, гідність, духовність, людяність, щирість, милосердність, толерантність, моральність. Саме ці якості в їх органічній єдності, нерозривності, взаємно проникливості мають бути сформовані у навчально-виховному процесі навчального закладу.

У дослідженні Т. Радовської та Д. Шимановської вдало виокремлено рівні сформованості совісті, які подано ними на підставі критеріїв: “ступінь сумлінності й самостійності у виконанні зобов’язань у сферах пізнавальної, трудової, суспільної діяльності, особливо за відсутності прямого зовнішнього контролю й санкцій; моральний зміст мотивів й самооцінок вчинків; відношення до критики з боку викладачів, товаришів. Найвищий рівень сформованості совісті визначається тим, що студенти, у яких глибокі етичні знання перетворилися в стійкі переконання, характеризуються бездоганною поведінкою”. Вчені підкреслюють, що чесне відношення студентів до обов’язку поєднується з творчою ініціативою під час його виконання; принциповість у моральних оцінках і вимогах щодо інших супроводжується високою самокритичністю й вимогливістю до себе. На думку дослідниць, головними мотивами поведінки при цьому виступають совість і почуття обов’язку [9: 59].

Висновки. Отже, теоретичний аналіз літературних джерел дає нам уявлення про визначення, класифікацію та систематизацію ділових якостей майбутніх фахівців економічного профілю як для державного, так і приватного секторів економіки. Вченими визначено сукупність ділових якостей, що є найбільш значущими для цих фахівців. Дослідники наводять різну кількість ділових якостей, які є найбільш важливими для економіста, проте сформувані у майбутніх фахівців економічного профілю всі зазначені ділові якості протягом навчання у вищому навчальному закладі не уявляється можливим. Формування багатьох ділових якостей відбувається не тільки під час навчання та проходження практики майбутніми економістами, а й під час здійснення професійної діяльності протягом усього життя.

Аналіз психолого-педагогічної літератури на предмет систематизації ділових якостей майбутніх фахівців економічного профілю для державного і приватного секторів економіки вказує на те, що дана проблема ще не вирішена повністю й потребує свого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Відчуття провини в моральному розвитку особистості // Рідна школа. – 1991. – №4. – С. 37–42.
2. Витольник Г.А. Воспитание профессиональной чести слушателей вузов МВД России: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Санкт-Петерб. юрид. ин-т. – С.Пб., –1997. – 153 с.

3. Воронько Л. Культура праці державного службовця: спроба понятійного визначення // Вісн. УАДУ. – 2001. – № 3. – С. 306-316.
4. Грабаренко Е.Г. Воспитание нравственных качеств студентов: Дис... канд. филос. наук: 09.00.05 / Ленингр. Гос. ун-т. – Л., 1983. – 201 с.
5. Зиновьев Д.В. Социокультурная толерантность – ее сущностные характеристики // Парадигма. – 1998. – № 1. – С. 50-61.
6. Крылова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста: Метод. пособ. – М.: Высш. шк., 1990. – 142 с.
7. Кузнецова А.Д. Нравственное воспитание слушателей вузов МВД России: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / С.Пб. ун-т МВД России. – С.Пб. – 1999. – 187 с.
8. Овсянкіна Л. Проблеми моральності в умовах становлення ринкової економіки // Нова політика. – 1999. – № 3. – С. 33-36.
9. Радовская Т.Я., Шимановская Д.С. Формирование совести у студенческой молодежи // Актуальные проблемы нравственного воспитания студенческой молодежи: Науч-метод. конф. 2-4 апреля 1985г. – Мн., Вышэйшая школа. – 1985. – С. 59-61.
10. Севостьянова Н.Г. Нравственная ответственность как цель нравственного воспитания студентов // Актуальные проблемы нравственного воспитания студенческой молодежи: Науч-метод. конф. 2-4 апреля 1985г. – Мн.: Вышэйшая школа. – 1985. – С. 177-179.
11. Софронова О.В. Социально-психологическая компетентность работников таможенной службы: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05/ С.Пб. гос. ун-т. – С.Пб. – 1998. – 190 с.

Шахматова Т.В.

*СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ДЕЛОВЫХ КАЧЕСТВ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО
ПРОФИЛЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО И ЧАСТНОГО СЕКТОРОВ ЭКОНОМИКИ:
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ*

В статье рассматриваются деловые качества специалистов экономического профиля государственного и частного секторов экономики

Ключевые слова: деловые качества, экономисты, государственный и частный секторы экономики

Shahmatova T.V.

*ARRANGEMENT OF BUSINESS QUALITIES THE ECONOMIC PROFILE PUBLIC AND
PRIVATE SECTORS OF ECONOMY: COMPARATIVE ANALYSIS*

The business qualities of the economical specialist for the state and the private sectors of economy are ordered in this article.

Key words: managerial skills, economists, public and private sectors.

УДК 378.18:379.8

Шевчук І.В.

ДОЗВІЛЛЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСТВА ЯК ФАКТОР ЇХ РОЗВИТКУ

У статті розглядаються питання, пов'язані з визначенням особливості дозвіллевої діяльності як фактора розвитку студентства. Автором розкриваються особливості студентства як категорії молоді. Виокремлюються види дозвіллевої діяльності, які позитивно впливають на розвиток особистості.

Ключові слова: дозвілля, вільний час, дозвіллева діяльність, студентство.

Постановка проблеми. Розбудова системи освіти в Україні, сучасний рівень науки і техніки вимагає якісно нового підходу до виховання і навчання підростаючого покоління. Однією з найважливіших у суспільстві була і залишається проблема розвитку духовного світу особистості. Закон України “Про вищу освіту” [4] зазначає про необхідність розвитку творчої особистості, здобуття нею додаткових знань, умінь і навичок за інтересами, підготовку до соціально-громадської діяльності.